

Procesos de implantación lingüística: a planificación terminolóxica en Galicia

The Process of Linguistic Implementation: Terminology Planning in Galicia

Iolanda GALANES SANTOS

Universidade de Vigo
iolag@uvigo.es

RESUMO

O obxecto deste traballo é analizar a importancia da terminoloxía na planificación lingüística do galego. Esta análise realizarase a través do estudo do recentemente publicado Plan xeral de normalización da lingua galega (en adiante PXNLG), no que analizamos especialmente o sector transversal "implementación do corpus", así como a súa implicación e desenvolvemento nos sectores verticais. Para a análise partimos do modelo de xestión terminolóxica proposto por Auger e recollido por Cabré, estudando as medidas deseñadas para cumprir as 8 actividades ineludíbeis para a implantación terminolóxica que é o obxectivo do Plan..

PALABRAS CHAVE: Normalización lingüística, implantación lingüística, terminoloxía.

GALANES SANTOS, I. (2005). "Procesos de implantación lingüística: a planificación terminolóxica en Galicia", *Madrygal (Madr.)* 8: 43-54.

RESUMEN

El objetivo de este artículo es analizar la importancia de la terminología en la planificación lingüística de la lengua gallega. Se realizará este análisis a través del estudio del recientemente publicado Plan xeral de normalización da lingua galega (en adiante PXNLG), en el que analizamos especialmente el sector transversal "implementación del corpus", así como su implicación y desarrollo en los sectores verticales. Para el análisis partimos del modelo de gestión terminológica propuesto por Auger y recogido por Cabré, estudiando las medidas diseñadas para cumplir las 8 actividades ineludibles para la implantación terminológica, que es el objetivo del Plan.

PALABRAS CLAVE: Normalización lingüística, implantación lingüística, terminología.

GALANES SANTOS, I. (2005). "Procesos de implantación lingüística: la planificación terminológica en Galicia", *Madrygal (Madr.)* 8: 43-54.

ABSTRACT

This work aims at considering the importance of terminology in the linguistic planning of Galician language. This analyse will use the study of the recently approved General Plan of Galician Language Normalization (Plan xeral de normalización da lingua galega - PXNLG) in order to analyse the transversal sector or to improve the corpus with a focus on its implication and development for the vertical sectors. The study is based on the terminology management model by Auger and applied by Cabré and researches on the methods planned to fulfill the 8 essential activities for terminology improvement which is the Plan purpose.

KEY WORDS: Linguistic planning, implementation, terminology.

Galanes Santos, I. (2005). "The process of linguistic implementation: terminology planning in Galicia" *Madrygal (Madr.)* 8: 43-54.

SUMARIO: 1. Introducción. 2. A implantación como meta da planificación lingüística. 3. A implantación lingüística. 3.1. Marco de estudo 3.2. Concepto. 4. A implantación terminolóxica. 4.1. O papel da terminoloxía na planificación lingüística. 4.2. A planificación da terminoloxía. 5. A terminoloxía no Plan Xeral de Normalización da Lingua Galega. 5.1. A terminoloxía no diagnóstico inicial e nos obxectivos xerais do PXNLG. 5.2. A implementación do corpus da lingua e as medidas dos sectores verticais. 6. Conclusións. 7. Referencias bibliográficas.

1. INTRODUCCIÓN

O obxecto deste traballo é analizar a importancia da terminoloxía na planificación lingüística do galego. Esta análise realizarase a través do estudo do recentemente publicado *Plan xeral de normalización da lingua galega* (en adiante PXNLG), no que analizamos especialmente o sector transversal “implementación do corpus”, así como a súa implicación e desenvolvemento nos sectores verticais¹. Interésanos analizar o plan por que nel se pode estudar a interacción entre a planificación do corpus e do status da lingua, interacción que consideramos imprescindible para acometer unha planificación lingüística exitosa. Mais tamén nos interesa comparar a elaboración proposta para cada ámbito e mesmo descubrir cales son as virtudes e defectos do desenvolvemento terminolóxico do galego por boca dos especialistas responsábeis do traballo en cada sector de actividade.

Para completar a análise utilizamos como modelo o proposto, entre outros, por Auger (1988) e Cabré (1992) sobre a xestión terminolóxica e que, pola súa vez, xa fóra aplicado ao galego nun traballo noso anterior (Galanes, 2003). Os citados autores explicitan as seis funcións que atender para unha xestión terminolóxica eficaz, que son: investigación, normalización, difusión, implantación, avaliación e actualización, ás que logo se engade a propia planificación e a formación. Tentaremos ver até qué punto se teñen en conta estas funcións no PXNLG.

Así pois, este artigo está estruturado nunha introdución sobre que entendemos por implantación e o seu papel central nos procesos de planificación terminolóxica, a presentación do modelo de xestión citado, a aplicación ao caso galego coa análise do PXNLG e unhas conclusións que recollen parte do diagnóstico, mais tamén unhas orientacións que pretenden achegar a xestión terminolóxica en Galicia a modelos de xestión asociados á planificación lingüística que se revelaron moi eficaces para outras comunidades lingüísticas.

2. A IMPLANTACIÓN COMO META DA PLANIFICACIÓN LINGÜÍSTICA

A segunda metade do pasado século é unha etapa fundamental no desenvolvemento e mais no

estudo de políticas e planificacións lingüísticas, é dicir, do cambio lingüístico planificado. Estes procesos de intervención foron obxecto de avaliación a partir dos anos 90 no contexto norteamericano e, froito destas avaliacións, xurdiron unha serie de propostas que pretenden reafirmar os procesos de planificación lingüística, no caso de Quebec esta proposta coñécese co nome de “implantación lingüística”².

Antes de definirmos o concepto de “implantación lingüística”, pareceunos de interese remarcar a súa faceta social, co obxecto de suavizar a carga semántica que ten o termo “implantación” na nosa lingua, en canto que sinónimo de intervención ou de imposición, sinónimos empregados por algúns interesadamente. Así pois, con implantación só se quere facer alusión aos mecanismos que poden asegurar o carácter de real e efectivo dos avances da planificación lingüística, avances que só se conseguen coa participación de toda a sociedade.

Referímonos á “implantación lingüística” no sentido de materializar un “cambio lingüístico planificado”, é dicir, levar a cabo proceso que pretende mudar unha situación lingüística xulgada de partida como non desexábel. Así pois, o cambio planificado supón amplificar unha tendencia existente (o rexeitamento dunha situación non desexábel) e, polo tanto, débese realizar sen que supoña violentar as tendencias sociais, senón que se trata de se apoiar nelas e de potencialas. En palabras do profesor Corbeil (1980:7), considera o *aménagement linguistique* como

un effort à moyen et à long termes pour mieux tirer parti d'une ressource collective, la ou les langues, en fonction des besoins et des intérêts de la nation, selon un plan souple qui oriente l'évolution de la société sans la brusquer mais au contraire en réclamant son adhésion et sa participation.

Con isto pretendemos remarcar, seguindo a Corbeil, a importante compoñente social dos procesos de cambio lingüístico planificado. O que nos leva tamén a sobrancear a importancia do factor social dos procesos de “implantación lingüística”, dado que os procesos de implantación veñen sendo o segundo paso dos procesos de “planificación lingüística” (ou *aménagement linguistique*)³. Neste segundo paso aínda se ten máis en conta o factor social, na medida en que se trata

¹ Seguimos a terminoloxía utilizada no citado plan, recoméndase consultar o apartado “Estrutura do Plan...” nas páxinas 43 e ss.

² Como veremos, tamén se pode falar de “galeguización”, mais preferimos traducilo cun calco do francés “implantation linguistique”, para evitarmos ambigüidades.

³ Sobre as diferentes terminoloxías utilizadas para o concepto de planificación utilizadas polas diferentes escolas e países, resulta

de avaliar e mellorar os procesos de planificación tras ser postos en práctica. Nel reconsiderábase a adaptación social das medidas de planificación lingüística, con vistas a conseguir un maior éxito.

Mesmo se neste momento en Galicia aínda estamos a falar de planificación, consideramos que este plan tenta sistematizar e coordinar todas as accións precedentes e futuras con vistas a rendibilizar os esforzos investidos co obxectivo de lograr a galeguización da sociedade, isto é, a normalización da lingua na sociedade.

3. A IMPLANTACIÓN LINGÜÍSTICA

3.1. MARCO DE ESTUDIO

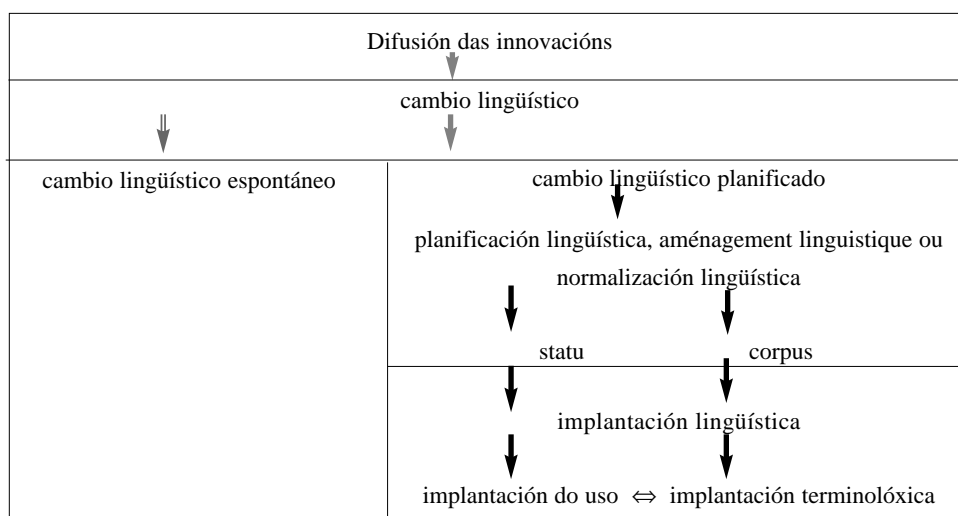
Partimos de que a lingua é un produto social, daquela o estudo do cambio lingüístico debe de se inserir no marco de estudo da difusión das innovacións. Entendemos o cambio lingüístico como innovación, dado que é un factor novo que se introduce e que se afianza na lingua de xeito espontáneo ou ben de xeito planificado. O estudo do cambio lingüístico espontáneo, en concreto da

variación social⁴, proporcionou moita información sobre o proceso de cambio e sobre as fases de evolución, que serven de modelo para a programación do cambio planificado.

No caso do cambio lingüístico planificado, trátase, como indicamos, de modificar unha situación de partida xulgada como non desexábel, ben sexa substituindo certos usos lingüísticos por outros relativos a un contexto particular, ou ben sexa xeneralizando usos propios dun contexto particular a un conxunto de contextos, tanto no que respecta ao status da lingua coma ao corpus.

A planificación lingüística, o *aménagement* e a normalización entendémoslos en sentido extenso, para o que recolleemos a definición que destes termos nos ofrecen Daoust e Maurais (1987:12). Estes tres termos aplícanse aos modos de intervención oficiais sobre a lingua que procuran a promoción lingüística, sociolingüística, socio-cultural ou socio-económica dunha lingua ou de varias linguas ou mesmo dunha variedade lingüística dunha das linguas que é obxecto dunha planificación lingüística nun territorio determinado e, pola intervención dun ou de varios orga-

Cadro I.
Marco de estudo da implantación Lingüística

Elaboración propia

moi esclarecedor consultar Daoust e Maurais (1987:7-23). No que se refire ao noso traballo, indicaremos que existe unha sinonimia parcial entre “planificación lingüística”, “aménagement linguistique” e “normalización lingüística” como traducións do inglés “language planning”. As diferencias entre elas son de perspectiva. O primeiro termo denota máis a existencia de intervencionismo (Corbeil:1980), fronte ao segundo que fai máis fincapé no consenso social. E, por último, no terceiro ponse máis énfase na idea de situación lingüística “anormal”, e de recuperación da normalidade lingüística.

⁴ Tomáronse como base os estudos sobre os mecanismos do cambio fonético natural presentados por Labov (1976) na súa teoría da sociolingüística.

nismos que deteñen un mandato oficial, tanto para a posta en práctica de políticas lingüísticas (en sentido extenso) que vehiculan este tipo de intervención, así como para a avaliación destas políticas. As accións de planificación lingüística desenvólvense sobre o status e mais sobre o corpus da lingua.

Pola súa banda, a implantación lingüística (Loubier, 1993:60) concíbese como o fin último de todos os plans de planificación lingüística, que é a utilización efectiva da lingua (e non o simple coñecemento pasivo) por parte da comunidade lingüística. As estratexias de implantación lingüística planifícanse tendo en conta a importancia do vínculo existente entre o status e o corpus da lingua, como veremos. A xeito de resumo, presentamos a seguir un cadro que ilustra o marco de estudo da implantación lingüística.

En definitiva, o estudo do cambio lingüístico e, polo tanto da lingua, en tanto que produto social, insírese no marco dos estudos sociais, da difusión social das innovacións. E a implantación lingüística, produto da reflexión sobre os procesos de planificación lingüística, privilexian o carácter social da difusión desa innovación. Pois dado que o cambio non triunfa máis que pola conxunción complexa dunha serie de forzas sociais, é importante estudar os procesos de implantación como unha compoñente intrínseca da dinámica social que condicionan toda planificación lingüística.

3.2. CONCEPTO

A implantación do francés defínese (Loubier, 1993:65-66) como a acción de introducir e, se esta introdución xa está feita, de desenvolver de xeito duradeiro o uso da lingua (no noso caso o galego) nunha determinada sociedade (no noso caso a galega). Cómpre salientar que non se trata dunha utilización puntual da lingua, nin da posesión pasiva da competencia para a usar, senón da utilización efectiva. Doutra banda, pódese definir tamén como o resultado que se procura na intervención lingüística ou o obxectivo de toda planificación que é o dunha galeguización real e duradeira. E este é un obxectivo claro no Plan enunciado no caso da terminoloxía (PXNLG:52).

A implantación ha de se entender non só coma un obxectivo, senón tamén como un proceso, dado que, coma o cambio espontáneo, o cambio planificado conta con varias etapas e está suxeito a variación por diferentes factores, como veremos.

A implantación lingüística é unha fase posterior á execución dunha planificación lingüística. É unha fase necesaria, en canto que a complementa, procura melloralas e perfeccionalas. Normalmente pártese da comparación entre o status xurídico da lingua e o seu status real ou de facto, pois enténdese que o status xurídico marca os obxectivos fixados no comezo do proceso de planificación e o status real os obxectivos acadados coa posta en práctica desa planificación lingüística. Normalmente o status de facto matiza, cando non contradí, o status xurídico. Así pois, os procesos de implantación lingüística desenvólvense coa intención de acurtar as distancias entre un e o outro, é dicir entre o desexábel e o acadado. E cremos que ese momento chegou para a nosa lingua após de máis de vinte anos de proceso de normalización, mesmo se a planificación só chegou co novo século.

4. A IMPLANTACIÓN TERMINOLÓXICA

4.1. O PAPEL DA TERMINOLOXÍA NA PLANIFICACIÓN LINGÜÍSTICA

Os procesos de normalización lingüística teñen como obxectivo principal facer que, nunha situación de conflito entre dúas linguas e nun determinado espazo, a lingua minorizada se estenda a novos ámbitos de xeito que o seu uso se convirta nun feito “normal”. Para conseguir tal obxectivo non abonda coa simple vontade planificadora de estender o uso desa lingua, senón que deberá estar dotada estruturalmente dos elementos necesarios para poder ser utilizada neses ámbitos con total satisfacción e respondendo a todas as necesidades comunicativas. Ou dito en palabras de Marí (1996:12), a planificación lingüística ben entendida consiste en introducir un conxunto sistemático de cambios nun conxunto de procesos previamente existentes, que comprenden non só a pura elaboración da lingua, mais tamén unha estratexia comunicativa conducente á súa difusión e implantación.

Dentro da planificación lingüística os usos especializados ocupan un papel importante pois, parafraseando a Cabré (1999:34), unha lingua sen terminoloxía propia non pode ser no mundo actual unha lingua de cultura e, ademais, relegala aos usos informais é un primeiro paso cara á súa desaparición. Así pois, nos procesos de planificación lingüística (seguindo o esquema de Haugen) a modernización terminolóxica dunha lingua

minorizada fai parte do proceso de elaboración do corpus da lingua e, polo tanto, debe estar suxeita igualmente a planificación. Isto quere dicir, que partindo dunha situación explícita, deben proporse uns obxectivos concretos para acadar nun tempo limitado, cunhas canles de difusión e uns recursos de implantación axeitados e cunha normativa específica que favoreza a elaboración e a difusión desa terminoloxía imprescindible para a extensión da lingua. Imos ver se se cumpren no caso galego todos estes requisitos.

4.2. A PLANIFICACIÓN DA TERMINOLOXÍA

Parece evidente que a xestión dunha situación na que existe un conflito lingüístico está condicionada polas características concretas do espazo no que se produce e polos seus obxectivos de política lingüística. Partindo de comunidades nas que se pretende a normalización plena dunha lingua minorizada é imprescindible, en opinión dos especialistas, acometer un plan de normalización da terminoloxía. Sen existir un modelo único de plan, pois ha de se adaptar ás características concretas da comunidade e aos recursos dispoñíbeis, existen seis actividades fundamentais nun plan de normalización da terminoloxía segundo Auger (1988) recollidas tamén por Cabré (1999:311)⁵:

- a) investigación, entendida como descrición da situación de feito e compilación dos datos necesarios para abordala

- b) a normalización co obxectivo de fixar formas de referencia
- c) a difusión da terminoloxía normalizada por diferentes vías e soportes
- d) a implantación da terminoloxía nos medios de traballo
- e) a avaliación do proceso anterior
- f) a actualización permanente da terminoloxía

A estas actividades cabería sumar unha reflexión sobre outras dúas cuestións de interese na organización da terminoloxía (Cabré 1992:46) que son: g) a propia planificación terminolóxica, entendida como a coordinación e xestión dos recursos e h) a formación en terminoloxía.

Esta autora, sen establecer un modelo fixo de organización, considera fundamental un reparto de tarefas entre os distintos axentes que resumimos no seguinte cadro.

Así pois a terminoloxía é unha tarefa compartida entre varios axentes, imprescindible nunha boa xestión, pero non todos eles teñen a mesma responsabilidade no proceso. O papel director desta xestión debe recaer nunha entidade especializada en terminoloxía que asuma os labores de coordinación e de planificación do proceso. En canto á outra das funcións complementarias citadas (a formación) esta debe recaer no colectivo académico e no centro especializado da xestión terminolóxica, segundo o nivel de formación e o seu destinatario.

O éxito dun plan de normalización terminolóxica estriba, non só na produción de traballos terminográficos de excelencia, aínda que necesarios,

Actividade	Axente
a) investigación	Organismos profesionais de medio especializado e reforzados con lingüistas profesionais
b) normalización	Organismos institucionais ou institucionalizados que representen o colectivo académico e o profesional
c) difusión	Organizada en rede, pero centralizada
d) implantación	Organismos administrativos que xestionan aspectos lingüísticos da sociedade
e) avaliación	Organismos administrativos que xestionan aspectos lingüísticos da sociedade
f) actualización	Organismos profesionais de medio especializado e reforzados con lingüistas profesionais

Elaboración propia a partir de Cabré (1999:311 e ss.)

⁵ Tamén recollido en Lamuela e Monteagudo (1996: 293).

senón na implantación e no uso real da terminoloxía desa lingua por parte dos seus usuarios naturais, aos que se han dirixir e adaptar eses produtos. De aí que sexa tan importante que, alén dunha produción material, exista unha infraestrutura que lles sirva de soporte ás funcións enumeradas.

5. A TERMINOLOXÍA NO PLAN XERAL DE NORMALIZACIÓN DA LINGUA GALEGA

Logo da celebración dos vinte anos de vixencia da Lei de normalización lingüística galega, o goberno anunciou a elaboración do PXNLG que estaba xa previsto na citada lei. Así pois, estamos perante unha planificación baseada nos principios básicos da LNL, mais que chega moito tempo despois da súa promulgación. Igualmente serodía é a organización da xestión terminolóxica en Galicia, como xa afirmamos en traballos anteriores (Galanes, 2003), veremos máis adiante os condicionamentos desta circunstancia.

O PXNLG é unha ferramenta que se elaborou e aprobou no Parlamento o pasado 22 de setembro de 2004 por unanimidade. Este plan está estruturado en tres sectores transversais: dereitos lingüísticos, novas tecnoloxías e implementación do corpus; e sete sectores verticais ou ámbitos de actuación: 1. Administración, 2. Educación, familia e mocidade, 3. Medios de comunicación e industrias culturais; 4. Economía; 5. Sanidade; 6. Sociedade; 7. Proxección exterior da lingua. Estes sectores subdivídense en subsectores ou áreas de actuación⁶. En liñas xerais, os principios e a estrutura deste plan en sectores de actividade recolle a dos títulos da citada lei e aínda engade algún outro máis, o que resulta positivo, sobre todo pola concreción de medidas de actuación en áreas até o de agora menos atendidas.

Para cada un dos sectores verticais establécense un diagnóstico, uns obxectivos de sector e uns obxectivos para cada un dos subsectores aplicados de xeito sistemático. Neste documento explíctanse no diagnóstico os puntos fortes e febles de cada sector, establécense un obxectivos que marcan os criterios de actuación e propóñense unha serie de medidas planificadoras.

O valor do plan derívase non só de tratar a materia lingüística dende un punto de vista global, senón da aplicación dun método sistemático

para a actuación planificadora que, ademais, considera a interacción entre o desenvolvemento do corpus e do status e, implicitamente, emite un xuízo sobre a política executada até o momento. Aspectos todos eles practicamente inéditos até o Plan.

Por todo iso parécenos fundamental o estudo da terminoloxía no plan, porque nos vai dar información non só sobre a importancia que se lle dá a esta materia na planificación, senón que vai funcionar a xeito de avaliación do camiño andado. Doutra banda, tamén nos servirá para comprobar se se cumpre o pretendido equilibrio entre áreas que emana dos presupostos teóricos do plan. Para o primeiro dos obxectivos enunciados é interesante estudar o diagnóstico sobre a saúde da lingua que figura no comezo do plan e, sobre todo, o sector transversal chamado “implementación do corpus”; para o segundo dos obxectivos imos analizar a presenza da terminoloxía no diagnóstico de cada sector; e por último, para acometer o último obxectivo, centrarémonos na análise das medidas de acción terminolóxica nos sectores e nos subsectores seguindo o modelo de Auguer e Cabré citado no apartado anterior.

5.1. A TERMINOLOXÍA NO DIAGNÓSTICO INICIAL E NOS OBXECTIVOS XERAIS DO PXNLG

O PXNLG inclúe, ademais de dous limiares e unha presentación inicial, un primeiro capítulo denominado “Notas para un diagnóstico da saúde da lingua galega”. Este capítulo recolle a opinión que, sobre a lingua galega e a súa situación, teñen 959 persoas representativas consultadas para o efecto. Neste apartado figuran de modo sistemático os puntos fortes e febles sobre a materia e dos que se parte para marcar obxectivos do plan. Tematicamente establececéronse subapartados como: realidades constantes, actitudes constantes, innovacións consolidadas e efectos firmes. Neste diagnóstico inicial non se fai ningunha alusión á terminoloxía ou ao desenvolvemento do corpus da lingua nos anos precedentes, contrariamente ao que acontece con outros sectores “transversais”, pois por exemplo os dereitos lingüísticos obsérvanse no apartado de innovacións consolidadas (PXNLG: 33) tanto entre os puntos fortes como “existencia dunha base legal

⁶ Citados na páxina 44 do PXNLG.

para o uso do galego, así como de organismos dedicados á promoción”, mais tamén entre os febles “necesidade de reforzo da base legal existente para un mellor desenvolvemento e aplicación da actual” (PXNLG: 33).

Pola súa banda, figura de entre os 5 obxectivos xerais do plan (PXNLG:39) implicitamente recollido no quinto obxectivo como “Dotar o galego dos recursos lingüísticos e técnicos necesarios que o capaciten para vehicular a vida moderna”. Este obxectivo concrétese de modo máis explícito nos obxectivos xerais do sector transversal “Implementación do corpus”(PXNLG:43) enunciado como

Por ao alcance dos cidadáns e dos sectores profesionais os medios formativos, didácticos, técnicos, lingüísticos e terminolóxicos suficientes para que lles aseguren unha completa capacitación lingüística e un emprego doado do galego nas súas actividades persoais e profesionais⁷.

Esta materia non está presente en ningún dos obxectivos de sector vertical, onde o desenvolvemento terminolóxico aparece recollido noutros apartados, mais non no de obxectivos, o que evidencia a condición de “ferramenta” e non de fin en si mesmo desta tarefa.

En definitiva, nin a terminoloxía, nin as linguas de especialidade están previstas no plan na diagnose de inicio, están implícitas nos obxectivos xerais e só presentes no sector transversal e nalgúns dos sectores verticais aínda que de xeito desigual como veremos. Isto é, non se considera unha materia importante no estado da situación da lingua, o que si acontece con outros sectores transversais.

5.2. A IMPLEMENTACIÓN DO CORPUS DA LINGUA E AS MEDIDAS DOS SECTORES VERTICAIS

No que se refire ao sector transversal “implementación do corpus”, convén precisar de inicio que neste sector se identifica o corpus da lingua coa terminoloxía. Entendemos que esta identificación é unha perspectiva bastante reduccionista, propia da Lingüística tradicional, pois a elaboración do corpus da lingua, en palabras de Haugen (1966)⁸ ten que recoller non só a modernización terminolóxica, mais tamén o desenvolvemento

estilístico. A chamada implementación do corpus ten que ter en conta as linguas de especialidade non só como un fenómeno puramente terminolóxico. Dende a perspectiva da Lingüística aplicada, defendemos, con moitos outros autores (Hoffman, Kocourek, Cabré etc.), que as linguas de especialidade presentan especificidades non só no plano terminolóxico, e de xeito moi marcado, senón tamén no plano morfolóxico, sintáctico e sobre todo no textual.

Centrándonos na análise do sector, non se realiza ningunha análise dos avances en materia terminolóxica, non se sinalan tampouco puntos fortes ou febles. Quizais os únicos atisbos son insinuacións do tipo:

Non podemos negar que neste aspecto a situación mellorou considerablemente. Hoxe contamos con vocabularios e con materiais (PXNLG: 51)

é necesaria unha elaboración sistemática dos recursos terminolóxicos de cada sector e de cara área, que cubran dunha maneira folgada as necesidades coas que os usuarios se van topar (PXNLG: 51), o que logo non se materializa na análise por sectores.

Debe existir un material de referencia fiable (PXNLG: 51).

De modo máis claro e, a propósito dos repertorios editados, afirmase que estes materiais:

carecen do rigor esixible e isto crea desorientación e confusión (PXNLG: 52).

En definitiva, neste sector non se realiza diagnóstico ningún, senón que se dan unhas pinceladas da situación de partida.

Unha das principais obxeccións que facer a este apartado é que non se ocupa, polo menos explicitamente, de propór unha infraestrutura de xestión terminolóxica necesaria para acometer os obxectivos propostos. En efecto, salientándose especificamente o papel do Servizo Galego de Terminoloxía, como ben sinalou Monteagudo (2004: 14). Entendemos que se desaproveita a ocasión neste ou noutro apartado de propór non só “potenciar o TERMIGAL” (PXNLG: 52), ou “dotar de máis medios o servizo de consultas do TERMIGAL” (PXNLG: 52), senón precisar liñas de colaboración con outros colectivos elaboradores de terminoloxía, por exemplo centros de investigación e departamentos universitarios,

⁷ O subliñado é noso.

⁸ Revisitado a través de Lamuela e Monteagudo (1996: 258).

asociacións profesionais, entidades educativas, editoras, servizos de tradución institucional, ou entidades privadas que prestan servizos lingüísticos. Estas entidades non só están previstas no modelo xestión de Auger (1988), senón que de feito son os principais elaboradores de repertorios terminográficos.

Doutra banda, tampouco aproveita a ocasión para establecer áreas de xestión na organización do propio Termigal, alén do Servizo de consultas. Non se teñen en conta outros servizos fundamentais na organización como o servizo de formación, de investigación terminolóxica sistemática, servizo de xestión de datos terminolóxicos, servizo de normalización ou harmonización terminolóxica ou o servizo de documentación. Non se organiza en departamentos nin se establecen xerarquías na institución, e on se prevé máis acción que a elaboración terminolóxica, sobre todo o traballo puntual baixo consulta.

O desenvolvemento desta infraestrutura é fundamental para cubrir as funcións imprescindibles para unha boa xestión terminolóxica, segundo o modelo explicitado no apartado 4.1. No que respecta ás funcións, remitímonos a un traballo anterior (Galanes 2003: 286-288), no que explicitábase de modo esquemático axentes e accións para acometelas. Destas suxestións, vemos que só se recollen neste sector transversal e nos verticais de modo moi parcial.

INDO POR PARTES:

a) investigación

A investigación terminolóxica que se recolle no plan só atende á investigación co presuposto. “elaboración sistemática dos recursos terminolóxicos de cada sector e de cada área” (PXNLG: 51). Creemos que este é máis un obxectivo ca unha medida e para acometer ese obxectivo cómpre, entre outras cousas, formar o persoal que elabora os recursos, coordinar a actuación entre Termigal e outros produtores de terminoloxía creando unha rede de unidades lingüísticas en todos os ámbitos de actuación e promocionar a constitución de equipos de investigación aplicada estabéis, tal como acontece noutras administracións.

Doutra banda, nada se cita da investigación teórica, moi escasa na actualidade e que entende-

mos que se deba potenciar, por ser a base para a investigación aplicada e mesmo para difundir a investigación realizada noutros lugares. Creemos que habería que potenciala nos programas de formación superior, nos programas de investigación, na promoción de grupos de investigación especializados e de publicacións científicas específicas.

No que se refire aos sectores verticais, temos que dicir que agás no caso do sector consagrado á Economía, en todos os sectores se recoñecen carencias de materiais terminolóxicos ou se proponen a elaboración de recursos (excepción feita tamén do sector de Proxección exterior da lingua, área para a que conviría máis centrar os esforzos en crear recursos lexicográficos bilingües ou multilingües, co galego como lingua de traballo). A demanda de recursos terminográficos nos sectores verticais de modo tan xeral, pode implicar que os profesionais non perciben que os repertorios existentes satisfagan as súas necesidades, ou ben que descoñecen a existencia de repertorios (o que quedou amplamente demostrado en Rodríguez Ríó 2003)⁹. Resulta igualmente rechamante que os especialistas da área de Sanidade descoñezan a publicación do Dicionario Galego de Termos Médicos editado en 2002, que eles sitúan como material de próxima publicación (!) (PXNLG: 168).

En resumo, é importante atender a demanda de produtos terminográficos dos potenciais usuarios da lingua e tamén establecer canles estabéis de difusión da información sobre estas publicacións, para poder difundir en medio especializado as propostas.

b) normalización

Neste apartado o plan é tallante cando fai alusión á necesidade dun material de referencia fiable e cando afirma que é necesario que a terminoloxía e as linguas de especialidade “sexa supervisada por unha institución fiable que unifique as solucións e que xere confianza entre os usuarios”. Para, a seguir, afirmar que esa atribución lle corresponde á RAG e facer descansar a autoridade en Termigal.

Concordamos plenamente co exposto e, nese senso, propomos reforzar a Comisión de Validación Terminolóxica xa existente en Termigal, aínda que non moi coñecida, nin citada no texto. Tamén propomos a creación dun banco

⁹ Nese traballo que toma como base unha enquisa dirixida a potenciais usuarios desa terminoloxía realizada no ano 1998, o 73,5% dos entrevistados afirma coñecer menos de 10 repertorios do centenar deles existentes nese momento.

de datos que difunda as entradas con todas as súas variantes, con marcas de uso e de recomendación e tamén a edición de boletíns de oficialización que difundan as novidades terminolóxicas, ou a súa difusión a través do DOG, como se fai coa toponimia.

c) difusión

Pártese de que a terminoloxía carece de sentido se non chega con fluidez aos seus destinatarios. Polo que no PXNLG se propón crear canles de distribución e implantación da terminoloxía que sexan eficaces como elaborar vocabularios sistemáticos plurilingües, elaborar folletos específicos con vocabularios máis reducidos, incorporar o léxico ás ferramentas e aos programas informáticos máis habituais e elaborar modelos de documentación de circulación frecuente en lingua galega (PXNLG: 52).

Destas medidas concretas cremos que son as dúas últimas as que máis inciden na difusión da terminoloxía. No que respecta á diversificación de formatos cremos que é imprescindible, mais ciframos as posibilidades de difusión no modo de distribuír eses repertorios en medio especializado e non na simple elaboración. Así pois, parécenos que ten moita máis incidencia a prol da difusión a publicación oficial da terminoloxía validada, a creación dunha rede institucional de unidades lingüísticas para difusión de innovacións e a coordinación de servizos lingüísticos, pois actualmente moitos deles descoñecen que formas son oficiais e cales non. A difusión de información debe descansar nun mecanismo de distribución e non só no saturado servizo de consultas de Termigal.

No que se refire aos ámbitos de actuación a difusión da terminoloxía é a grande preocupación en todos eles. Nalgúns dos casos reproducese a indefinición que viamos no sector transversal, como acontece no sector 2 (Educación, familia e mocidade) con enunciados do tipo: “Difundir polas canles axeitadas a terminoloxía...” (PXNLG: 97). Noutros casos, como na Sanidade, cunha aposta moito máis definida que propón non só convenios con servizos, colexios profesionais e organismos especializados para a elaboración e a difusión de materiais terminográficos, mais tamén a difusión da terminoloxía en contexto na formación de terceiro ciclo, na formación continua de traballadores/as etc.

A difusión é un dos grandes problemas no que coinciden practicamente os especialistas de todas

as áreas, por iso nos parece fundamental avanzar na organización estrutural non só do Centro de terminoloxía, senón na imbricación co sector profesional e docente, alén da relación con outras unidades elaboradoras de terminoloxía para que cristalice unha infraestrutura de difusión da información que tan laboriosamente produce.

d) implantación

A penas se trata a implantación no sector transversal, aínda que si se enuncia como obxectivo (PXNLG: 52). Para esta cuestión propomos que se implique aos usuarios reais na elaboración dos produtos e na súa difusión con presentación, distribución gratuíta, enlaces e publicitación nas páxinas de entidades especializadas etc. Pola contra, esta difusión en medio especializado, base da implantación, está presente en boa parte dos sectores, isto é, existe unha demanda por parte dos especialistas. Observamos isto de modo paradigmático no sector de Sanidade con propostas sistemáticas que favorecen a implantación e tamén, aínda que non dun modo tan estruturado noutros sectores nos que se demanda a difusión das linguas de especialidade a través de servizos de asesoramento ou servizos lingüísticos, coma no sector Economía (PXNLG: 148), no caso de Educación (PXNLG: 97), na promoción da edición de recursos especializados como formularios, correctores, programas informáticos etc. que vehiculan esa terminoloxía en Administración (PXNLG: 71, 73, 74) en Educación (PXNLG: 107), no sector Sociedade (PXNLG: 244) ou na Proxección exterior da lingua (PXNLG: 270). Outra das medidas proposta para a implantación é introducir esa terminoloxía na docencia universitaria ou de preparación profesional como se reflicte no sector Administración (PXNLG: 74) nas Universidades no sector Educación (PXNLG: 107), en Medios de comunicación e industrias da lingua (PXNLG: 138), en Economía (PXNLG: 148), para a inmigración ou para o deporte no sector de Sociedade (PXNLG: 233 e 244).

Outra das medidas que pode contribuír á implantación é procurar a colaboración de todas as institucións públicas de carácter sectorial para que adquiran o compromiso de difundir as solucións oficiais nas súas comunicacións e na súa actuación.

En resumo, parécenos imprescindible contar co apoio das entidades especializadas para a

implantación terminolóxica, en todas as funcións terminolóxicas, principalmente para a investigación, a difusión, a planificación e a formación. Tamén convén contar co seu asesoramento na funcións de normalización, avaliación e actualización. Observamos no PXNLG que os colectivos de especialistas están dispostos a implicarse, sobre todo no caso da Sanidade, namentres que a proposta institucional, concretada no sector transversa, non explicita a colaboración cos colectivos e limitáase ao papel de fornecedor de terminoloxía sistemática ou puntual e a procurar canales de difusión, máis sen explicitar a colaboración con outros organismos.

e) avaliación

Son case inexistentes as alusións á avaliación no plan, que só se intúe cando se di que cómpre revisar a terminoloxía e “unificar solucións” terminolóxicas. Nós non cremos que sempre sexa necesario “unificar” en terminoloxía, pois partimos de que é lexítima a variación e mesmo necesaria. Entendemos que a variación debe estar identificada, definida e asignada a ámbitos de uso, escolas de pensamento, niveis de abstracción, variación dialectal etc. Para afondar na avaliación da terminoloxía, cómpre que se establezan uns criterios de calidade dos repertorios e tamén criterios metodolóxicos de elaboración terminolóxica. Ademais, entendemos que na avaliación deben necesariamente participar especialistas, que aseguren a precisión conceptual das informacións contidas nos diferentes repertorios.

No que se refire aos sectores, a actualización só se recolle no caso dos medios de comunicación e as industrias culturais, aínda que está implícito noutros sectores como a Economía cando se fala de actualización terminolóxica (PXNLG: 161) ou no sector da Sanidade (PXNLG: 177).

f) actualización

A vontade de actualización circunscríbese no sector transversal a “unificar solucións” onde exista variación e na resolución de dúbidas, por parte de Termigal, respecto das innovacións. No tocante aos sectores a “actualización terminolóxica” e a súa correspondente difusión só se completan de modo explícito nos sectores Economía (PXNLG: 161) e mais no de Sanidade (PXNLG: 177).

Entendemos que un labor de actualización das terminoloxías debe comprender tres tarefas. A primeira delas consiste en actualizar os recursos de cada área de coñecemento, dotando a aqueles especialistas ou elaborando con especialistas desas áreas, repertorios terminográficos para microsubáreas de coñecemento que descoñecen a terminoloxía galega ou que contan con algún repertorio que non cobre as necesidades dos potenciais usuarios¹⁰. A segunda das tarefas consiste en actualizar, tamén por área de coñecemento, as terminoloxías existentes naquelas nas que os repertorios satisfacen as necesidades. E, por último, a terceira tarefa é a xeración de novos termos aplicados a novos conceptos, para acometer esa función entendemos que non se pode funcionar exclusivamente a demanda de especialista que formula unha solución, pois este pode non facelo e adoptar un termo da lingua fonte, como de feito acontece. Por iso propomos se cree un estrutura estábel de xeración de neoloxismos que estea en contacto tanto coa investigación como coas principais fontes de divulgación do coñecemento especializado (revistas científicas e profesionais, webs, etc.) e que se antecipe, detecte, estude e revise as novas denominacións. En todo caso, haberá que ter en conta as necesidades detectadas polos especialistas (e nalgúns casos enunciadas nos diagnósticos sectoriais), revisar os repertorios existentes e dotarse dunha infraestrutura de traballo neoloxico para atender as novas necesidades.

g) planificación

Esta tarefa fundamental non se considera no sector transversal, mais si se explicita nalgúns dos sectores transversais como Administración, Economía e Sanidade (PXNLG:67 e 70, 149, 184). Nas medidas propostas nestes sectores establécese que esta función de planificación debe realizarse coordinando a actuación de Termigal con entidades especializadas como a EGAP, outros organismos públicos e colexios profesionais, co que concordamos plenamente e incluso propomos incluír outras entidades académicas e os servizos lingüísticos. Esa planificación plurianual debera plasmarse, na nosa opinión, nun Plan de normalización terminolóxica para Galicia.

Sería igualmente importante que o organismo chamado a liderar esa planificación presentase igualmente un plan de traballo que inclúa: de-

¹⁰ Un esbozo das áreas que precisan elaboración ou actualización figura en Galanes (2003: 238).

tección de necesidades, planificación de traballos, coordinación e seguimento da aplicación de métodos de traballo, avaliación de resultados ou medida da implantación. Para todo isto cremos que se debera dotar dunha infraestrutura de xestión acaída para cubrir estas funcións.

h) formación

Esta tarefa é fundamental, polo seu carácter multiplicador, mais tamén pola falta de formación nesta materia. A formación está presente de modo xenérico no sector transversal e tamén no seu obxectivo xeral. Tamén dá fé da súa importancia a súa presenza en practicamente todos os sectores no sentido de capacitar os profesionais vehiculando os coñecementos técnicos en lingua galega. De modo específico, os sectores Administración (PXNLG: 69 e 75), Sanidade (páx. 138) e Sociedade (formación de inmigrantes, páx.233), inclúen como medida a capacitación terminolóxica dos especialistas. Noutros sectores, propónse a capacitación lingüística do persoal, na que entendemos que inclúen a terminolóxica.

En cambio, botamos en falta a alusión á formación de terminólogos, que se podería vehicular a través dos programas de terceiro ciclo ou de postgraduado, sobre todo, vista a crecente presenza da terminoloxía nalgúns programas de terceiro ciclo¹¹. Tampouco se cita a formación de técnicos de servizos lingüísticos, moitos deles consagrados a labores terminolóxicos, nomeadamente de tipo puntual, ou a formación de tradutores e intérpretes profesionais independentes ou ao servizo de entidades editoras. Esta formación debe estar planificada e incidir non só na adquisición de terminoloxía, mais tamén na determinación de criterios de elaboración, adaptación etc.

6. CONCLUSIÓNS

A implantación da lingua é o grande obxectivo deste PXNLG, para o que se precisa desenvolver unha xestión terminolóxica acaída.

Tras a análise da terminoloxía neste documento podemos observar que o proceso de desenvolvemento terminolóxico recente está ausente do diagnóstico que sobre a saúde da lingua se fai nel. O tratamento que recibe esta materia como

elemento transversal obvia unha análise máis detallada como a desenvolvida nos chamados sectores “verticais”. Perdeuse logo a oportunidade de realizar un diagnóstico sinalando os puntos fortes e febles e tamén de explicitar unhas medidas concretas de actuación nesta materia¹². A súa consideración como sector transversal dignifica a súa posición na planificación, mais entendemos necesario un maior desenvolvemento do sector “Implementación do corpus” na dirección que xa indicamos no apartado anterior. No que se refire aos ámbitos de actuación tense en conta a terminoloxía en todos eles, aínda que con tratamentos moi desiguais. Resultan especialmente interesantes as propostas de xestión terminolóxica de áreas como a Sanidade ou Administración.

O PXNLG supón un avance, mais cremos necesaria a elaboración dun Plan de xestión terminolóxica que atenda as propostas dos especialistas enunciadas nos correspondentes sectores verticais e que, sobre todo, desenvolva todas as funcións enunciadas por especialistas mundiais en terminoloxía como Auger ou Cabré e, no seu día, xestores de planificación terminolóxicas exitosas como a quebequesa ou a catalana. Entendemos que para acadar a implantación é preciso non só ter en conta a investigación, senón tamén a difusión, especificando as canles, asumindo a planificación e atendendo á avaliación e á actualización, que son as máis descoidadas na proposta de implementación do corpus.

Atender as funcións enunciadas de modo rigoroso esixe unha infraestrutura de xestión que pasa por reforzar Termigal, por dotalo de recursos materiais e humanos para favorecer a constitución de equipos de traballo estábeis, por establecer unha compartimentación por seccións especializadas, organizadas xerarquicamente, por habilitalo para prestar servizos de formación, documentación e edición de materiais, alén de exercer a representación galega nas redes de traballo terminolóxicas internacionais dándolle visibilidade á nosa produción. Mais tamén pasa por ter en conta outras entidades académicas ou administrativas que teñen un papel na elaboración terminolóxica, como o Instituto da Lingua Galega, os departamentos universitarios, as asociacións científicas ou os servizos lingüísticos que pola súa traxectoria ben poden colaborar na definición dun corpus terminolóxico do galego. É igualmente imprescindí-

¹¹ Citamos por exemplo os programas de doutoramento do bienio 2005-2007 da Universidade de Vigo das áreas de Tradución e Lingüística e Filoloxía Galega e Latina.

¹² 22.

bel establecer mecanismos de normalización e unha rede de difusión de novidades, constituída polos usuarios meta da terminoloxía (colexios profesionais, por exemplo) e tamén polos intermedarios (servizos lingüísticos, tradutores etc.).

En definitiva, o PXNLG supón un avance na definición de obxectivos, mais no que toca á ter-

minoloxía, precisa dunha adenda que inclúa diagnóstico, obxectivos, medidas, prazos, orzamentos e infraestruturas que permitan implementar e implantar a terminoloxía galega no noso País, porque, como diría Saussure, sería índice dun avanzado grao de civilización da comunidade detentora desa lingua... É tarefa de todos.

7. REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- AUGER, P. (1988): "La terminologie au Québec et à travers le monde". OLF-STQ.
- CABRÉ, M.ª T. (1992): *La terminología. La teoría, les métodos, les aplicacions*. Les Naus d'Empuries. Barcelona.
- (1999): *La Terminología. Representación y comunicación*. Iula. Barcelona.
- CORBEIL, J.C., (1980): *L'aménagement linguistique du Québec*. Montreal. Guerin.
- (1999): "La terminologie: une discipline au service d'objectifs multiples" en *Actas del Congreso Internacional de Terminología*. IVAP, UZEI. Donostia. 35-45.
- DAOUST, D. E MAURAI, J. (1987): "L'aménagement linguistique", en Maurais (1987) (dir.), *Politique et aménagement linguistiques*. 5-46.
- GALANES SANTOS, I. (2004): "A terminoloxía en Galicia" en Monteagudo e Bouzada (coords.). *O proceso de normalización do idioma galego 1980-2000: volume III Elaboración e difusión da lingua*. Consello da Cultura Galega. Sección de Lingua. Santiago de Compostela. 229-287.
- LAMUELA, X. E MONTEAGUDO, H. (1996): "Planificación lingüística" en Fernández Pérez, M.: *Avances en...Lingüística aplicada*. Universidade de Santiago de Compostela. Santiago de Compostela. 229-301.
- LOUBIER, C. (1993): "L'implantation du français comme langue du travail au Québec: vers un processus de changement linguistique planifié" en Martin e Loubier (1993). *L'implantation du français (Actualisation d'un changement linguistique planifié)*. Quebec. OLF. 57-133.
- MARÍ MAYÁNS, I. (1996): "Socioterminologia i planificació lingüística" en *Jornada Panllatina de Terminologia*. Iula. Barcelona. 9-18.
- MONTEAGUDO, H. (2004): "Plan Xeral de Normalización da Lingua Galega: Do bilingüismo harmónico á oferta positiva". *Grial, Revista Galega de Cultura*. 164. 12-17.
- OFFICE DE LA LANGUE FRANÇAISE (ed.) (1994): *Les actes du colloque sur la problématique de l'aménagement linguistique (enjeux théoriques et pratiques)*. Québec. OLF-Université du Québec à Chicoutimi.
- RODRÍGUEZ RÍO, X. (1996): "Os traballos terminolóxicos en lingua galega: unha aproximación á súa situación e ás súas necesidades". *Cadernos de Lingua*. 13, 35-74.
- (2003): "Os traballos terminográficos galegos vistos polos seus potenciais usuarios", en *VII Congreso Iberoamericano de Terminologia*. Lisboa.
- XUNTA DE GALICIA (ed.) (2005): *Plan xeral de normalización da lingua galega*. Consellería de Educación e Ordenación Universitaria.